

Львовчкіна А. М.,

*доктор психологічних наук, доцент,
професор кафедри соціальної роботи факультету психології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ЯК ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Анотація. Розглядається екологічна свідомість як вищий рівень психічного відображення природного, штучного, соціального середовища і свого внутрішнього світу. Екологічна свідомість розвивається у екологічній діяльності та проявляється у екологічній культурі. Особливістю формування екологічної свідомості підлітків є формування її, переважно, через діяльність у довіллі.

Ключові слова: екологічна свідомість, екологічна діяльність, підлітковий вік.

Lovochkina A. Formation of ecological consciousness as the basis of ecological culture in adolescence

Summary. Environmental consciousness is considered as a higher level of mental reflection of the natural, artificial, social environment and one's inner world. It develops in ecological activities and manifests itself in ecological culture. A peculiarity of the formation of the environmental awareness among teenagers is its formation, mainly through activities in the environment.

Key words: environmental awareness, environmental activity, adolescence.

Перш за все, говорячи про поняття «свідомість», варто зазначити, що екологічної свідомості, також як і економічної, юридичної, енергетичної свідомості тощо, строго кажучи, не існує. Існує свідомість як така, що може бути спрямована на довіллія, енергетику або економіку. Тобто, у кожен певний час ми звертаємо значну увагу, а значить і свідомість, – на певний об'єкт або групу об'єктів.

Категорія свідомості як така у психологічній науці визначається як вищий рівень психічного відображення та саморегуляції, властивий лише для людини. Свідомість характеризується активністю та інтенціональністю, тобто спрямованістю на предмет. Отже, свідомість – це завжди усвідомлення чогось. У свою чергу, екологічна психологія вивчає, зокрема, психічне відображення (усвідомлення) людиною

природного, штучного та соціального середовища, і предметом вивчення у цьому випадку є екологічна свідомість.

Екологічна свідомість – це вищий рівень психічного відображення природного, штучного, соціального середовища і свого внутрішнього світу; рефлексія місця та ролі людини в екологічному світі, а також саморегуляція цього відображення. Для екологічної свідомості властиві всі ознаки свідомої діяльності людини. Однак її особливістю є те, що вона ініційована екологічним змістом. Зазначимо, що, на відміну від екологічної свідомості, що визначається як вищий рівень психічного відображення і яка притаманна кожній людині, що знаходиться у свідомому стані, еколого-орієнтована свідомість є новоутворенням, що з'являється як результат поєднання спеціально створених умов в освітньому просторі та екологічної діяльності суб'єкта навчання.

Сприятливим для розвитку еколого-орієнтованої свідомості є, зокрема, підлітковий вік, коли підліток проявляє цікавість не тільки до оточуючих, особливо – до своїх ровесників, але й до зовнішнього світу – до довкілля загалом.

Разом із тим, як показали наші дослідження, екологічна свідомість у підлітків не є запорукою того, що вони діятимуть у довіллі відповідно екологічному усвідомленню. Тобто, підліток може усвідомлювати, що потрібно висаджувати дерево біля будинку, якщо попередньо висаджене – посахло, але це ще не означає, що він його таки посадить. Для цього потрібно формувати навички та вміння, які, у свою чергу, стануть усвідомленими і цілеспрямованими та перетворяться на екологічну діяльність. Отже, екологічна діяльність визначається нами як усвідомлена діяльність, що спрямована на довіллі та формується і розвивається у навчанні – як практичному, так і теоретичному. Варто також зазначити, що підлітки більш схильні до засвоєння знань, здійснюючи саме практичну діяльність. Діючи у довіллі, підлітки не тільки зберігають його, відновлюють, розвивають, створюють там щось нове, але й здобувають знання про те, що відбувається у довіллі. Завдяки цьому формується їх екологічна свідомість.

У свою чергу – поєднання екологічної свідомості та екологічної діяльності створює екологічну культуру, котра, у свою чергу, сприяє зберіганню, розвитку та створенню довіллі.

Поєднання екологічної свідомості та екологічної діяльності представлено у табл. 1 на дев'яти рівнях.

1. Збереження або відновлення довіллі на рівні власного середовища.
2. Розвиток довіллі на рівні власного середовища.
3. Створення нових елементів довіллі на рівні власного середовища.
4. Збереження або відновлення довіллі на середньому рівні.
5. Розвиток довіллі на середньому рівні.
6. Створення нових елементів довіллі на середньому рівні.

7. Збереження або відновлення довкілля на макрорівні середовища.
8. Розвиток довкілля на макрорівні середовища.
9. Створення нових елементів довкілля на макрорівні середовища.

Під власним середовищем розуміється таке середовище, яке належить одній сім'ї або одній людині: кімната, куток у кімнаті, власний будинок, власне подвір'я.

Середній рівень навколишнього середовища – це таке навколишнє середовище, котре належить містянам, громаді, де можуть перебувати будь які люди.

Макрорівень середовища – це усе довкілля, що належить певній країні. Отже, кожен рівень середовища (довкілля), у свою чергу складається із трьох напрямів діяльності у цьому довкіллі.

Це – діяльність спрямована на :

- збереження або відновлення довкілля;
- розвиток довкілля;
- створення нових елементів довкілля.

У свою чергу, усі ці види діяльності можуть поєднуватися та доповнювати один одного.

Таблиця 1

Представленість екологічної культури у формах екологічної діяльності та екологічної свідомості

	Форми діяльності та свідомості	Еколого-орієнтована діяльність		
		Збереження (відновлення) довкілля	Розвиток довкілля	Створення нових елементів довкілля
Е к о л о г і ч н а с в і д о м і с т ь	Власне середовище	Догляд за власною кімнатою, робочим місцем, власним садом, квітником.	Створення умов для вирощування зелених насаджень на власному подвір'ї, квартирі.	Створення газону, заселення акваріуму.
	Середній рівень навколишнього середовища	Догляд за територією міста	Вирощування зелених насаджень Створення артоб'єктів у середовищі	Створення спеціально облаштованих місць для відпочинку.
	макрорівень середовища	Прибирання річкового та морського узбережжя	Створення проектів розвитку довкілля	Прибирання звалищ та озеленення їх території

Виходячи із того, що Україна переживає стан війни, то усе зафіксоване вище набуває особливого значення, адже після перемоги, усім громадянам нашої країни, у тому числі і підліткам, доведеться брати участь у відновленні та розбудові країни. При цьому, якщо ми говоримо про підлітків (та й власне, про учнів та студентів), то вона має відбуватися у два етапи: етапі проєктної діяльності під час війни, коли необхідно враховувати безпечність такої діяльності, та – на етапі діяльності у довкіллі після перемоги.

Проєктна діяльність підлітків, перш за все, полягатиме у тому, що вони спроектують, користуючись прикладом наданої таблиці 1, те довікілля у якому б вони хотіли жити, котре б вони розвивали у подальшому і котре б стало також їх чинником розвитку – розвивало їх екологічну свідомість, екологічну діяльність та екологічну культуру загалом.

Більше того, запропонована таблиця рівнів розвитку екологічної культури є універсальною – до неї також можна додати мегарівень середовища, ускладнивши її та запропонувати вже не тільки підліткам, а й – студентській, молоді котра теж успішно працюватиме над збереженням, відновленням та розвитком середовища.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-286-2-27>

Пирх А. В.,

магістрант факультету психології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СПЕЦИФІКА НОВОУТВОРЕНЬ ПСИХІКИ ТА ОСОБИСТОСТІ ЛЮДИНИ ПОХИЛОГО ВІКУ

Анотація. Стаття присвячена опису аспектів старіння, зв'язку фізіологічних та психологічних змін у людей похилого віку. Проведено аналіз результатів досліджень, проведених у різних країнах, що підкреслює глобальність проблем старіння, розвитку депресії, деменції та когнітивних порушень у осіб похилого віку.

Ключові слова: старіння, особи похилого віку, хвороба Альцгеймера, деменція, депресія, сенсорні порушення, когнітивні погіршення.